

ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ОВЧАРЕНКО Ганна Едуардівна

УДК 37.013.42:378 (477)

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ
МИСТЕЦЬКО-ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
У ПОЗАНАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

13.00.05 – соціальна педагогіка

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Луганськ – 2005

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Луганському національному педагогічному університеті імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор **Ваховський Леонід Цезаревич**, Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка, декан історичного факультету.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник **Зверєва Ірина Дмитрівна**, Міжнародна благодійна організація "Кожній дитині", головний консультант, м. Київ;

кандидат педагогічних наук, доцент, **Заверико Наталія Віталіївна**, Запорізький національний університет, доцент кафедри соціальної педагогіки та управління.

Провідна установа: Волинський державний університет імені Лесі Українки, кафедра соціальної педагогіки, Міністерство освіти і науки України.

Захист дисертації відбудеться " " вересня 2005 р. о годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 29.053.01 у Луганському національному педагогічному університеті імені Тараса Шевченка за адресою: 91011, м. Луганськ, вул. Оборонна, 2.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка (91011, м. Луганськ, вул. Оборонна, 2).

Автореферат розісланий " " серпня 2005 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Л.Л. Бутенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Вхідження України в нову історичну епоху та пов'язані з цим фундаментальні зміни економіки, суспільного життя та духовної сфери, відродження національних традицій висувають на перший план проблему соціалізації молоді. Значне місце в соціалізаційному процесі відводиться вибору особистістю системи соціальних цінностей, формуванню власних мотивів, інтересів та ідеалів, які забезпечували б участь молоді у розбудові української держави. Соціалізація особистості в сучасних умовах, на наш погляд, повинна сприяти її самовдосконаленню та самореалізації, що, у свою чергу, позитивно впливає на оздоровлення суспільства.

Перехід до ринкової економіки, орієнтація на цінності демократичного суспільства сприяють суттєвій зміні суспільних ідеалів, однак цей процес відбувається дуже болісно. Драматизм ситуації, яка склалася в українському суспільстві з випускниками вищих навчальних закладів, обумовлений не тільки економічними колізіями перехідного періоду, але й діяльністю освітніх установ, які далеко не завжди сприяють розв'язанню протиріч між навчанням та процесом соціалізації. Ці протиріччя не так помітні під час стійкого рівномірного економічного розвитку, але як тільки він змінює свій хід, з'являються судження про відірваність освітніх закладів від життя, стають помітними дефекти професійної підготовки. Як свідчать сучасні дослідження, у 90-х роках ХХ століття ринки професій та праці відокремилися один від іншого. Знизився попит на випускників багатьох професійних навчальних закладів, і вони поповнюють ряди безробітних. Така ситуація турбує громадськість й українське суспільство загалом.

В умовах переоцінки фундаментальних цінностей останнім часом змінюється парадигма виховного процесу. Сьогодні держава орієнтує на виховання творчої, ініціативної людини, яка має активну громадянську позицію. Саме на це звертається увага в офіційних державних документах: Державній національній програмі "Освіта" (Україна ХХІ століття), Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ столітті, Законі України „Про вищу освіту”, Концепції національного виховання тощо. За період самостійності в Україні також набула чинності низка постанов, розпоряджень та наказів урядового рівня щодо покращення освітньої та молодіжної політики. Це свідчить про перші зрушення й позитивні результати діяльності держави щодо вдосконалення механізмів соціалізації дітей та молоді а також інтеграції зусиль суспільних інституцій, науковців навколо цього завдання.

Зміна парадигми виховання в останнє десятиріччя торкнулась не тільки загальної, але й вищої освіти. Зросла значущість процесу соціалізації у вищих навчальних закладах, який спрямовується на формування у студентської молоді духовності, орієнтирів на загальнолюдські цінності, виховання любові до своєї держави, землі, народу, готовності брати участь у процесах державотворення, ефективно виконувати професійні функції.

Особливого значення набуває проблема соціалізації студентської молоді в педагогічних навчальних закладах. Це зумовлюється тим, що гуманістичне виховання, проголошене зараз як досягнення сучасної культури, може бути ефективно реалізоване за умови особистісно-професійної готовності педагога до роботи з дітьми на гуманістичних началах. На жаль, сьогоdnішній педагог дуже важко сприймає й засвоює гуманістичну підготовку, ще важче втілює в практику ідеї гуманістичного виховання. Як наслідок, ідея гуманізації виховання профанується й викривлюється, оскільки вчитель, займаючи інші світоглядні позиції, зумовлені колишнім власним вихованням, об'єктивно й неминуче перетлумачує її сутність.

Одним із чинників гуманізації виховання є ефективна організація процесу соціалізації майбутніх педагогів, який повинен забезпечити засвоєння соціальних норм, відповідних демократичному суспільству, і оволодіння необхідними способами соціального орієнтування. Тому пошук шляхів розв'язання проблеми соціалізації молоді в педагогічних навчальних закладах сьогодні є гострою необхідністю.

Особливої актуальності в сучасних умовах набувають питання соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей. Це пов'язано з тим, що в структурі особистості майбутнього фахівця цього профілю повинні знайти місце важливі новоутворення (культурно-гуманістична спрямованість особистості, готовність до педагогічної діяльності, художньо-естетична компетентність тощо), які не можуть бути сформовані лише в межах навчального процесу. Професійне становлення студентів мистецько-педагогічних спеціальностей відбувається також і в позанавчальній діяльності, яка здійснюється з урахуванням соціального контексту і є домінуючою порівняно з іншими видами діяльності при організації процесу соціалізації.

В Україні проблема студентської молоді традиційно була об'єктом пильної уваги представників різноманітних суспільних наук, перш за все педагогів і соціологів. Найбільш важливими для нашого дослідження є роботи Л. Ази, Н. Бегеки, В. Гігрінова, В. Казачкова, П. Кравчук, Н. Ніколаєвського, І. Тарапова, Є. Якуби та ін. На межі тисячоліть активізувалась розробка тематики, орієнтованої на вищу школу України (А. Алексюк, В. Андрущенко, І. Зязюн, Б. Коротяєв, В. Курило, Н. Ничкало, С. Савченко, С. Харченко та ін.).

Професійною підготовкою студентів мистецько-педагогічних спеціальностей займалися В. Дряпіка, О. Рудницька та ін. Специфіку позанавчальної діяльності студентів у вищих навчальних закладах вивчали Л. Белікова, Л. Кондрашова, Б. Ломов, А. Мудрик, Н. Сребна, О. Чиж, Н. Щуркова та ін.

У дисертаційних дослідженнях останніх років розглядалася проблема соціалізації учнів загальноосвітніх шкіл (А. Волохов, В. Іванов, В. Скрипка, І. Шоробура). Окремі її аспекти висвітлені в публікаціях Ю. Загороднього, Н. Заверіко, І. Звереві, А. Капської, В. Курила, Г. Лактіонової, Л. Міщик,

С. Харченка. Особливості соціалізації студентської молоді як окремої соціально-демографічної групи досліджувалися в докторській дисертації С. Савченка.

Проведений аналіз наукової літератури дає підстави констатувати, що проблема соціалізації студентської молоді мистецько-педагогічних спеціальностей залишається недостатньо вивченою. Більшість наукових робіт, присвячених підготовці фахівців мистецько-педагогічного напрямку, зорієнтована на вдосконалення процесу навчання у вищих навчальних закладах. Особливості позанавчальної діяльності як чинника соціалізації студентської молоді мистецько-педагогічних спеціальностей ще не стали предметом окремого дослідження.

Отже, протиріччя між об'єктивною потребою у вдосконаленні процесу соціалізації майбутніх фахівців мистецько-педагогічного напрямку й недостатньою теоретичною й практичною розробленістю цієї проблеми зумовило вибір теми дисертаційного дослідження **„Педагогічні умови соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконувалось згідно з планом наукової роботи Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка в межах комплексної теми кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи „Теоретико-методичні основи змісту і технології навчання студентів соціальної роботи” (Державний реєстраційний номер 0101V001373). Тема узгоджена Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології АПН України (протокол № 8 від 29.10.2002 р.).

Об'єктом дослідження є процес соціалізації студентської молоді мистецько-педагогічних спеціальностей.

Предмет дослідження – особливості соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка педагогічних умов соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності.

Гіпотеза дослідження – ефективність процесу соціалізації студентської молоді мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності суттєво підвищиться, якщо його педагогічними умовами будуть:

1. Взаємозв'язок навчальної й виховної роботи в процесі соціалізації, який досягається забезпеченням органічної цілісності мистецько-педагогічної діяльності в процесі навчання й у позанавчальний час.

2. Відповідність системи педагогічних впливів особистісній позиції, потребам, мотивам, ціннісним орієнтаціям студентів мистецько-педагогічних спеціальностей, що виявляється в спрямованості позанавчальної діяльності на інтеріоризацію норм і цінностей національної, світової культури, у соціальній і професійній значущості об'єкта діяльності для учасників процесу соціалізації.

3. Спрямованість процесу соціалізації на самореалізацію особистості студента, яка може бути реалізована при інноваційному, творчому характері позанавчальної діяльності, організації колективної творчої діяльності з урахуванням індивідуальних можливостей і бажань її учасників, забезпеченні активності студента в діяльності й спілкуванні та ін.

4. Позитивне, зацікавлене ставлення студентів до змісту позанавчальної діяльності, яке досягається шляхом надання „спілкуванню” з творами мистецтва емоційно забарвленого характеру, створення сприятливих умов для організації творчої діяльності.

5. Системність і професійна спрямованість процесу соціалізації в позанавчальний час, яка забезпечується через відповідність змісту, форм та методів соціалізації її основним стадіям.

У відповідності з метою й гіпотезою дослідження розв’язувались такі **завдання**:

- на основі аналізу філософської, соціологічної, психологічної, педагогічної, соціально-педагогічної, мистецтвознавчої літератури визначити сутність та особливості процесу соціалізації студентської молоді;
- розкрити сутнісні характеристики позанавчальної діяльності та виявити можливості мистецтва як чинника соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей;
- проаналізувати стан сучасної практики соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей;
- визначити та обґрунтувати педагогічні умови соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності;
- розробити та експериментально перевірити модель упровадження педагогічних умов у практику соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності.

Методологічну та теоретичну основи дослідження складають соціологічні та соціально-психологічні теорії соціалізації (Г. Андреєва, Н. Андресенкова, І. Кон, Н. Лавриченко, М. Лукашевич, В. Москаленко, Д. Паригін та ін.); сучасні соціально-педагогічні підходи до аналізу процесу соціалізації дітей та молоді (І. Зверева, А. Капська, Л. Коваль, Г. Лактіонова, Л. Міщик, А. Мудрик, С. Савченко, С. Харченко та ін.); роботи, в яких розглядаються проблеми професійної підготовки студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у навчальній та позанавчальній діяльності (Р. Береза, Л. Белікова, В. Дряпіка, О. Рудницька, Н. Сребна та ін.).

Методи дослідження. У ході дослідження було використано комплекс дослідницьких методів: *теоретичних* – історико-педагогічний та порівняльно-аналітичний методи для вивчення теоретичних основ проблеми; метод системного аналізу – для визначення цілей та напрямів розв’язання проблеми, формулювання теоретичних висновків; метод теоретичного моделювання – для розробки механізму соціалізації студентської молоді мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності; *емпіричних* – педагогічні спостереження, анкетування, інтерв’ювання,

педагогічний експеримент (констатує і формує) для порівняльного аналізу процесу соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у контрольних та експериментальних групах; статистичні методи для обробки й інтерпретації експериментальних даних.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вперше визначено й обґрунтовано педагогічні умови соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності; удосконалено й доповнено поняття „соціалізація студентської молоді”, уявлення про особливості позанавчальної діяльності як чинника соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей; дістала подальшого розвитку розробка шляхів соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності.

Практичне значення дослідження полягає в: можливості використання матеріалів дисертації для розробки загальних критеріїв соціалізації студентської молоді в Україні незалежно від фаху та регіону; розробці програми спецкурсу для кураторів і студентського активу «Організація процесу соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності» та орієнтовного плану виховної роботи відповідно до основних стадій соціалізації, використанні матеріалів дисертаційної роботи у викладанні курсів загальної та соціальної педагогіки, педагогіки вищої школи; можливості творчого використання визначених і обґрунтованих нами педагогічних умов соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності, що дозволить інтегрувати, активізувати й спрямувати соціалізаційні можливості вищого навчального закладу, усього студентського мікросоціуму на самореалізацію особистості студента як майбутнього фахівця.

Результати дисертаційного дослідження **впроваджено** в організацію позанавчальної діяльності Інституту культури і мистецтв Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка (довідка №1/1465 від 07.09.2004 р.), мистецького факультету Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка від 30.11.2004 р.), Стаханівського педагогічного коледжу (довідка №1/712 від 18.11.2004 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження обговорювались на засіданнях кафедри соціальної педагогіки й соціальної роботи, кафедри теорії, історії музики та інструментальної підготовки Інституту культури і мистецтв Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка, на щорічних університетських науково-практичних конференціях „Дні науки” (1998 – 2005 рр.), на Міжнародних науково-практичних конференціях: „Ціннісні пріоритети освіти у XXI столітті” (Луганськ, 2003), „Наука і освіта” (Дніпропетровськ, 2004), „Динаміка наукових досліджень” (Дніпропетровськ, 2004), Всеукраїнській науково-методичній конференції „Формування національних та загальнолюдських цінностей спеціаліста у контексті його

професійної підготовки у ВНЗ” (Ужгород, 2004). За темою дисертації прочитано цикл лекцій, об’єднаних у спецкурс „Організація процесу соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності” для магістрантів, кураторів і молодих викладачів Інституту культури і мистецтв ЛНПУ імені Тараса Шевченка.

Публікації. За матеріалами дослідження опубліковано 7 робіт, з них 5 статей у наукових фахових виданнях.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (301 найменування), 13 додатків на 49 сторінках, 32 таблиць, 4 рисунків. Повний текст дисертації становить 254 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність, розглянуто загальний стан розробки проблеми, визначено об’єкт, предмет, мету, гіпотезу, завдання, методологічну та теоретичну основи дослідження, методи, наукову новизну, теоретичне й практичне значення дисертаційної роботи, подано інформацію щодо апробації одержаних результатів.

У **першому розділі** “Теоретичні основи соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності” з’ясовано сутність процесу соціалізації студентської молоді, охарактеризовано його основні стадії, визначено особливості позанавчальної діяльності у ВНЗ, виявлено потенційні можливості мистецтва як чинника соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей.

Коректний аналіз процесу соціалізації особистості студента неможливий без розгляду основних підходів до розуміння поняття „особистість”. Встановлено, що представники різних наук (Б. Ананьєв, О. Леонтьєв, А. Петровський, К. Платонов, М. Шевандрін, Є. Шестопап, В. Ядов та ін.), визначаючи цей термін, звертають увагу на його соціальну складову. У філософській, соціологічній, психологічній, педагогічній літературі підкреслюється, що особистість - це системна якість, яку індивід набуває у взаємодії з соціальним оточенням. Взаємодія здійснюється у трьох провідних формах: спілкуванні, пізнанні й спільній діяльності. Також звертається увага на те, що особистість доцільно розглядати як суверенну реальність, що розвивається у двох магістральних напрямках – персоніфікації та соціалізації. Завдання педагога саме й полягає в гармонізації цих взаємозалежних векторів особистісного розвитку вихованця (Н. Лавриченко).

У ході дослідження простежується генезис наукових уявлень зарубіжних учених про соціалізацію та акцентується увага на їх ідеях, що презентовані в сучасних вітчизняних теоріях соціалізації. З’ясувалося, що значна частина зарубіжних дослідників (Ф.Г. Гіддінгс, Г. Тард, Т. Парсонс та ін.) займала виважену позицію й розглядала соціалізацію як процес, що забезпечує гармонізацію взаємовідносин людини та суспільства. Разом з тим

у зарубіжній науковій літературі існують і полярні точки зору щодо інтересів і потреб особистості й суспільства в процесі соціалізації. Переважають гуманістичні підходи, в яких центральне місце в соціалізаційному процесі відводиться людині (О. Больнов, Дж. Дьюї, Л. Кольберг, Дж. Лакруа, Ж. Марітен, Ж. Піаже та ін.). Деякі зарубіжні автори (О. Шпенглер та ін.) роблять акцент на зовнішніх впливах, які, з їх точки зору, забезпечують соціалізацію.

У радянському суспільствознавстві та педагогічній науці термін „соціалізація” активно використовувався в 20-ті роки ХХ століття. У цей період завдання соціалізаційного процесу пов’язувались з проблемами соціалістичного будівництва (М. Іорданський). З середини 30-х до кінця 50-х років питання соціалізації особистості практично не вивчались. Дослідження соціалізаційної проблематики поновлюється в 60-ті роки. У період з 60-х до другої половини 80-х років соціалізація розглядалась як входження людини в соціальне середовище шляхом пристосування до нього. Її головна мета вбачалася в засвоєнні індивідом соціального досвіду, певної системи соціальних ролей і культури. В останнє десятиріччя ХХ століття розширюються напрямки дослідження соціалізації, поглиблюється вивчення її механізмів та інститутів. Учені звертають увагу на активність людини в процесі соціалізації (Г. Ділігенський), підкреслюють, що вона має діяльнісний характер (В. Москаленко), характеризується діалогічними властивостями (Г. Заїченко, В. Сагатовський, І. Кальний).

Проведений аналіз філософських, соціологічних, психологічних, соціально-педагогічних праць дозволяє зробити висновок про те, що соціалізація в науці розуміється як процес і результат включення індивіда в соціальні відносини. Вона здійснюється шляхом засвоєння індивідом соціального досвіду (соціальних норм, стереотипів поведінки, ціннісних орієнтацій тощо) й відтворення його у своїй діяльності. Важливо усвідомлювати, що соціалізація створює умови для виконання людиною певних соціальних ролей і забезпечує раціональне існування суспільства та передачу його культури від покоління до покоління. При цьому соціалізаційний процес, рушійною силою якого є як соціально контрольовані, цілеспрямовані, так і стихійні, спонтанні впливи, передбачає соціальну активність особистості, спрямовану на вдосконалення, розвиток і створення нових соціальних норм, цінностей, орієнтирів. Як наслідок, соціалізація сприяє становленню й розвитку самої людини, а також генезису суспільства в цілому.

Особливої актуальності на сучасному етапі набуває соціалізація студентської молоді. Її характерними рисами є мобільність, динамічність, підвищена адаптивність до різноманітних соціально-економічних і політичних змін у суспільстві. Студентський вік є сензитивним для засвоєння соціального досвіду, активної суспільно значущої діяльності, оскільки характеризується наявністю внутрішньої потреби особистості співвідносити власні прагнення з інтересами суспільства.

Процес соціалізації взагалі й студентської молоді зокрема проходить декілька стадій, ознакою для виділення яких є мета, зміст та результати освітньо-виховної діяльності. Стадії також повинні відповідати вимогам спеціальності, яку опановує студент, традиціям конкретного вищого навчального закладу, пануючим у мікросоціумі соціальним нормам. Вікова періодизація в такому випадку відіграє другорядну роль.

Ми виділяємо такі стадії соціалізації студентської молоді: 1) адаптаційна стадія (охоплює перший і частково другий курси) – спрямована на оволодіння способами навчально-професійної діяльності, її основним змістом є адаптація індивіда до нових умов; 2) ціннісно-діяльнісна, або диспозиційна стадія (охоплює частково другий, третій і четвертий курси) – забезпечує розв'язання протиріччя між ціннісними орієнтаціями на цілі життєдіяльності й засобами їх досягнення, детермінованими соціальними умовами життя індивіда; 3) професійна стадія (охоплює випускний курс) – сприяє завершенню професійно-особистісного становлення студентів, перетворенню їх у активних суб'єктів соціалізаційного процесу.

Соціалізація студентської молоді відбувається як у контексті навчально-виховного процесу ВНЗ, так і в позанавчальній діяльності. Спираючись на розробки А. Алексюка, Т. Глоотової, В. Демчука, Є. Нікітіна, М. Соловей, В. Чупрасова та ін., ми виділяємо декілька суттєвих характеристик поняття „позанавчальна діяльність”. По-перше, вона має відношення до сфери вільного часу і є особливою формою його організації. По-друге, відрізняється від навчальної за змістом і принципами організації. Навчальна діяльність характеризується нормативністю, бо регламентується навчальними планами, програмами, та надіндивідуальністю, оскільки обов'язкова для всіх і по суті ігнорує індивідуальні розбіжності. Позанавчальна ж діяльність вирізняється позанормативністю й індивідуальним характером. Це означає, що формування її змісту, форм і методів не регламентується й зумовлене, перш за все, потребами й інтересами вихованців. По-третє, вона є особливим соціокультурним середовищем, яке створює умови для саморозвитку, соціальної самоідентифікації особистості, для реалізації нею власних природних задатків та здібностей.

Позанавчальна діяльність у ВНЗ має певні особливості, підставою для виділення яких є загальна структура педагогічного процесу. Оскільки позанавчальна діяльність у вищій школі особлива за метою та завданнями й спрямована не тільки на загальний розвиток особистості, а й на професійну підготовку майбутніх спеціалістів. Вона особлива також за мотивацією, бо провідну роль у ній відіграють внутрішні, особистісно значущі мотиви. Особливості змісту, який є своєрідним втіленням різноманітних видів соціального досвіду, виявляються в напрямках позанавчальної діяльності у ВНЗ (науково-дослідницька, суспільно-політична, художньо-естетична, трудова, історико-культурна й етнографічна, фізкультурно-спортивна, організаційно-управлінська), що відповідають специфіці стадій соціалізації студентської молоді. Особливими є принципи, форми й методи

позанавчальної діяльності, які спираються на добровільність, вибір напрямків, активність і самодіяльність студентів, студентське самоврядування. Позанавчальна діяльність у ВНЗ є своєрідною й за результатами, оскільки передбачає формування не тільки особистісних, а й професійних якостей, розвиток соціальної активності тощо.

Центральне місце в позанавчальній діяльності займає змістовний компонент, що має властивість змінюватись у залежності від традицій ВНЗ та фаху майбутнього спеціаліста. Провідним і системоутворюючим напрямком позанавчальної діяльності студентів мистецько-педагогічних спеціальностей є художньо-естетична діяльність, завдяки якій процес соціалізації скеровується на вирішення завдань професійної підготовки. Ця обставина перетворює мистецтво, що пронизує як навчальну, так і позанавчальну роботу, в головний чинник соціалізації майбутніх фахівців цього профілю. У ході дослідження ми додержувались наступної логіки обґрунтування соціалізаційного потенціалу мистецтва: 1) формування особистості неможливе без “спілкування” індивіда з культурою, яке відбувається в конкретному соціальному середовищі, і тому процес засвоєння культури є важливим і необхідним моментом соціалізації; 2) мистецтво як складова частина культури є ефективною формою моделювання людської соціальної поведінки, має суб’єктно-об’єктний, діяльнісний характер й виступає рушійною, спонукальною силою процесу соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей; 3) багатоманітність соціалізуючих функцій мистецтва зумовлена закономірною взаємодією різних його видів, що значно підвищує ефективність процесу соціалізації; 4) соціалізаційний потенціал мистецтва проявляється в тому, що воно є формою „спілкування”, взаємодії і взаємозбагачення особистісного й соціального досвіду; 5) творча діяльність у галузі мистецтва сприяє збагаченню асоціативного досвіду особистості, формуванню асоціативного середовища, яке культивує особистісне начало й корегує соціальну поведінку студента; 6) мистецтво впливає на естетично-ціннісну сферу й формує позитивну комунікативну орієнтацію особистості, яка забезпечує взаєморозуміння та узгодженість поведінки, вчинків; 7) соціалізаційні можливості мистецтва підвищуються, якщо зміст позанавчальної діяльності студентів мистецько-педагогічних спеціальностей буде орієнтуватись як на класичні, так і на новітні мистецькі напрямки.

Використання мистецтва як чинника соціалізації зумовлює специфіку позанавчальної діяльності студентів мистецько-педагогічних спеціальностей, яка виявляється в тому, що вона внаслідок творчого характеру є прямим продовженням навчального процесу; індивідуальна, передбачає ініціативність, самостійність студентів і не завжди може контролюватись й скеровуватись зовнішнім педагогічним впливом; відрізняється проєктивністю і створює умови для самореалізації особистості студента; носить комплексний характер завдяки закономірній взаємодії видів мистецтва; ефективно впливає на емоційну й ціннісну сфери; характеризується динамічністю, формує готовність сприймати нове, робити посильний внесок

у розвиток національного й світового мистецтва; забезпечує інтеріоризацію зовнішніх норм і цінностей національної й світової культури у внутрішні потреби, мотиви й принципи особистості.

У **другому розділі** “Дослідно-експериментальна апробація педагогічних умов соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності” було визначено критерії, показники соціалізованості, на підставі аналізу практики й результатів констатуючого експерименту схарактеризовано рівні соціалізованості студентів мистецько-педагогічних спеціальностей. Обґрунтовані педагогічні умови, розроблена й апробована модель їх упровадження в практику соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей.

Визначення критеріїв соціалізованості майбутнього фахівця мистецько-педагогічного напрямку здійснювалось з урахуванням того, що в умовах соціалізації людина виступає сукупністю соціальних відносин і найвищою цінністю. Встановлено, що ці критерії є системою актуальних відношень, які перебувають у певній ієрархічній залежності й формуються в контексті загальної культури майбутнього педагога. Про високий рівень соціалізованості студента свідчать гуманістичне ставлення до дитини; відповідальне ставлення майбутнього спеціаліста до роботи; ставлення до себе (гідність педагога), ставлення до колег, що передбачає професійну солідарність; наявність громадянської позиції; повага до життя як такого.

З метою з'ясування реалізації потенціалу актуальних відношень у діяльності й поведінці, нами визначено показники оцінки соціалізованості студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у діагностичному, процесуально-операційному і змістовному аспектах з урахуванням трьох форм прояву соціалізації: емоційно-ціннісної, когнітивної й практично-діяльнісної. Емоційно-ціннісною складовою соціалізованості й показниками її вияву є багатство асоціативних відчуттів, рефлексія естетичних переживань і емоційних станів, образність мислення, творча уява, багатство емоційних реакцій. До когнітивної складової соціалізованості ми відносимо наявність базових знань щодо розвитку особистості в соціумі, способів набуття, збереження й передачі соціального досвіду, знання основних державних документів з питань освіти й виховання, соціального захисту дітей та молоді, основ соціально-гуманітарних наук, психолого-педагогічних та мистецтвознавчих наук. Показниками соціалізованості студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у практично-діяльнісній формі прояву соціалізації є базові вміння (бути здатним до діалогічного спілкування, здійснювати розвиваючу, виховну та організаторську функції, володіти найпростішими способами саморегуляції, розвиток соціальної активності).

У ході констатуючого експерименту, в якому брали участь 506 студентів мистецько-педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів міст Луганська та Кіровограда, використовувались педагогічні спостереження, бесіда, анкетування, рейтингова оцінка, система аксіологічних завдань та інші способи діагностування.

Проведене дослідження свідчить, що на низькому рівні соціалізації знаходяться студенти, які не мають глибоких знань, не вміють класифікувати цінності на термінальні й інструментальні, не володіють прийомами реалізації знань у практичній діяльності. Джерелами мотивів діяльності є вимушені реакції на впливи чи вимоги зовнішніх обставин. Студенти не спроможні пояснювати внутрішні мотиви своїх дій, вчинків. Таких студентів, згідно з наведеними даними, 33,1%.

Середній рівень соціалізації показали студенти, які володіють міцними, глибокими знаннями, але не співвідносять їх з життєвими аксіологічними уявленнями. Вони вміють відбирати гуманістичні термінальні цінності, але не здатні підібрати до них інструментальні цінності й відповідні методи й прийоми їх реалізації. Ці студенти знають загальні прийоми пізнавальної діяльності, але не володіють специфічними прийомами соціального орієнтування. При цьому вони усвідомлюють необхідність реалізації засвоєних знань у практичній діяльності, на основі потреб, які виникли під впливом зовнішніх обставин. Таких студентів – 25,3%.

Високого рівня соціалізації досягли студенти, які мають глибокі, міцні соціально-гуманітарні, психолого-педагогічні й професійні знання, розуміють їх особистісний смисл, володіють загальними й специфічними прийомами соціального орієнтування, усвідомлюють прагнення реалізувати відомі їм цінності в практичній діяльності. Головне джерело мотивів – внутрішній духовний світ, ядром якого є особистісні потреби в реалізації гуманістичних соціальних норм. Таких студентів – 41,6%.

Аналіз сучасної практики соціалізації та результатів констатуючого експерименту засвідчив, що в більшості студентів мистецько-педагогічних спеціальностей рівень соціалізації є низьким і середнім. Причинами такого становища є передусім недоліки в організації позанавчальної діяльності, яка не враховує специфіку процесу соціалізації студентів цього напрямку, що не дозволяє належно підготувати студента до професійної педагогічної та мистецької діяльності.

Виходячи з фундаментальних характеристик соціалізації і стану розв'язання проблеми в масовій практиці, були визначені педагогічні умови й шляхи підвищення ефективності процесу соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності. Підставою для цього стали специфічні особливості позанавчальної діяльності майбутніх фахівців зазначеного профілю та закономірності виховання як соціально-контрольованої сторони соціалізації.

Для впровадження обґрунтованих педагогічних умов в практику соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності було розроблено відповідну модель, реалізація якої передбачала використання технології проектування. Визначальним структурним елементом запропонованої моделі є мета соціалізації, яка полягає у створенні необхідних умов для вільного розвитку особистості, реалізації її індивідуальних можливостей, потреб та інтересів й сприяє

об'єднанню соціально контрольованої й спонтанної сторони соціалізаційного процесу. Завдання соціалізації полягає в поетапному оволодінні студентами залежно від стадії соціалізаційного процесу комплексом життєвих, педагогічних і професійних компетенцій, описаних в еталонному портреті майбутнього спеціаліста. До складу запропонованої моделі як структурні елементи входять також методи, організаційні форми й засоби, педагогічні технології та результати соціалізації. Модель представлена на Рис. 1.

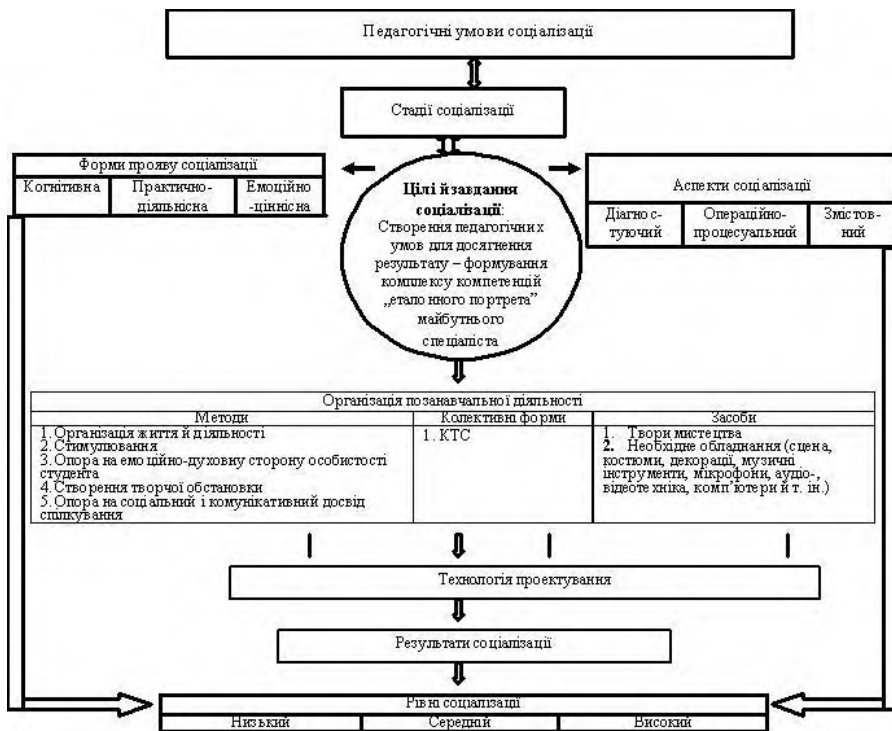

Рис. 1. Модель упровадження педагогічних умов у практику соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності

Реалізація розробленої моделі в практику соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності була змістом формуючого експерименту, в якому брали участь 272 студенти, які входили до експериментальної групи. У ході експерименту використовувались переважно групові форми організації позанавчальної діяльності, які значно підвищували її соціалізаційні можливості. Провідне місце займали так звані колективні творчі справи (КТС), які сприяли формуванню навичок спілкування й спільної діяльності, розвитку соціальної активності, збагаченню соціального

досвіду. Підсумком цієї роботи стали вистави студентської оперної студії для мешканців міста, організація музично-літературного заходу „Музичні струни Шевченкової душі”, проведеного в бібліотеках та школах, заходи в музеях міста та області, концертні програми спільно з симфонічним оркестром Луганської філармонії тощо. Використовувались також кураторські години, диспути, театралізовані вечори, виставки, зустрічі, прес-конференції, тренінги, круглі столи, ток-шоу, тематика яких визначалась у відповідності з планом виховної роботи, враховуючи стадії соціалізації. До організації КТС залучались студентські органи самоврядування, творчі колективи, гуртки, а їх реалізація базувалась на технології проектування. Для кураторів, молодих викладачів, студентського активу було прочитано спецкурс „Організація процесу соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності.”

Якісний та кількісний аналіз результатів формуючого експерименту свідчить про зростання рівня соціалізованості студентської молоді мистецько-педагогічних спеціальностей. Якщо на початку експерименту на низькому рівні знаходилось 33,1% студентів, то наприкінці – 20,25%. Кількість студентів середнього рівня соціалізованості збільшилась з 25,3% до 33,6%; високого рівня – з 41,6% до 46,2%. Перевірку об'єктивності отриманих даних ми провели шляхом вимірювання ригідності у студентів, яка є однією з найважливіших рис особистості, що визначає тенденції до збереження особистісних орієнтацій, стереотипів, способів мислення тощо.

Результати діагностування сформованості рівнів соціалізованості в експериментальних групах порівнювались із даними контрольних груп, де процес соціалізації здійснювався за звичайним варіантом. У контрольних групах зміни були незначними: кількість студентів з низьким рівнем соціалізованості зменшилась з 36,1% до 34,57%, з середнім рівнем – з 27,3% до 26,27%, з високим – збільшилась з 36,6% до 39,16%. Очевидно, що ці невеликі зрушення не були результатом будь-якої цілеспрямованої діяльності вищого навчального закладу, а зумовлювались зростанням життєвого досвіду студентів, стихійними впливами соціуму.

Порівняльний аналіз експериментальних даних засвідчив, що рівень соціалізованості студентів, які брали активну участь у позанавчальній роботі під час навчання, і тих, хто уникав участі в ній, істотно різниться. Запропонований нами варіант організації позанавчальної діяльності з урахуванням особистих здібностей, інтересів і потреб збагачує соціальний досвід студентів мистецько-педагогічних спеціальностей, активізує їхню соціальну активність, створює умови для професійного становлення.

На основі аналізу результатів дослідження зроблено такі **висновки**:

1. У дисертації наведено теоретичне узагальнення й нове розв'язання наукової проблеми соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності, що виявляється в обґрунтуванні й експериментальній перевірці педагогічних умов ефективної організації позанавчальної діяльності як чинника соціалізаційного процесу.

2. Соціально-економічні перетворення, демократизація усіх сфер життя українського суспільства потребують перегляду змісту, форм, методів освіти й виховання підростаючих поколінь, орієнтації на гуманістичну освітню парадигму. Однак сучасна практика діяльності загальноосвітніх навчальних закладів залишається дегуманізуючою значною мірою через невідповідність педагога до створення системи гуманістичних відносин. У цих умовах надзвичайно актуалізуються проблеми соціалізації майбутніх учителів. Аналіз наукової літератури показав, що поза увагою дослідників залишається процес соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей, специфіка якого полягає в можливості використання соціалізаційного потенціалу позанавчальної діяльності майбутніх фахівців цього профілю.

3. Під соціалізацією слід розуміти процес засвоєння людиною певної системи соціальних норм, знань, цінностей, моделей поведінки, що дозволяють їй функціонувати як повноправному члену суспільства. Вона здійснюється як під впливом соціально контрольованих, цілеспрямованих, так і стихійних, спонтанних впливів, а її результатом є розвиток особистості, гармонізація взаємовідносин між людиною та суспільством. Важливо усвідомлювати, що соціалізація, з одного боку, забезпечує засвоєння соціального досвіду особистістю та передачу його від покоління до покоління, з іншого – сприяє генезису суспільства в цілому.

4. Соціалізація студентської молоді як виняткової соціально-демографічної групи має певні особливості. Вони пов'язані насамперед зі специфікою студентства, яке відрізняється мобільністю, динамічністю, підвищеною адаптивністю до різноманітних соціально-економічних і політичних змін у суспільстві, внутрішньою потребою співвідносити власні прагнення з інтересами суспільства. Є підстави вважати, що студентський вік є сензитивним для засвоєння соціального досвіду, активної суспільно значущої діяльності. Особливості процесу соціалізації виявляються в наявності трьох його стадій: адаптаційної, ціннісно-діяльничої або диспозиційної та професійної.

5. Соціалізація студентів мистецько-педагогічних спеціальностей відбувається як у контексті навчально-виховного процесу ВНЗ, так і в позанавчальній діяльності. Суттєвими характеристиками цього поняття є такі: а) позанавчальна діяльність має відношення до сфери вільного часу і є особливою формою його організації; б) позанавчальна діяльність відрізняється позанормативністю й індивідуальним характером; в) позанавчальна діяльність є особливим соціокультурним середовищем, яке створює умови для саморозвитку, соціальної самоідентифікації особистості, для реалізації нею власних природних задатків та здібностей. Установлено, що позанавчальна діяльність студентів у ВНЗ є особливою за метою та завданнями, мотивацією, змістом, формами й методами, результатами. Мета й завдання позанавчальної діяльності у вищій школі визначається не лише спрямованістю на загальний розвиток особистості, а й логікою професійної підготовки майбутніх фахівців. Позанавчальна діяльність має принципово іншу мотивацію, оскільки провідну

роль у ній відіграють внутрішні, особистісно значущі мотиви. Особливими у ВНЗ є принципи та відповідно форми й методи організації позанавчальної діяльності (добровільність, вільний вибір напрямків, активність і самодіяльність студентів). За результатами вона передбачає формування не тільки особистісних, а й професійних якостей, розвиток соціальної активності, накопичення соціального досвіду тощо.

6. Провідним і системоутворюючим напрямком позанавчальної діяльності студентів мистецько-педагогічних спеціальностей є художньо-естетична діяльність, завдяки якій процес соціалізації скеровується на вирішення завдань професійної підготовки. Художньо-естетична спрямованість позанавчальної діяльності перетворює на головний чинник соціалізації майбутніх фахівців мистецтво, соціалізаційний потенціал якого зумовлений наступним: по-перше, мистецтво є ефективною формою моделювання людської соціальної поведінки, має суб'єктно-об'єктний, діяльнісний характер й виступає не тільки чинником, а й носієм соціалізації; по-друге, мистецтво комплексно, гармонійно впливає на особистість й тим самим породжує багатоманітність власних соціалізуючих функцій; по-третє, соціалізаційний потенціал мистецтва проявляється в тому, що воно є формою діалогу культур, формою „спілкування”. Саме взаємодія, взаємозбагачення особистісного й соціального естетичного досвіду підвищують ефективність процесу соціалізації. По-четверте, творча діяльність у сфері мистецтва активізує особистісно-значущі якості студента, розвиває культуру почуттів, творчу уяву, візуальну сприйнятливість і ґрунтується на здатності людини до асоціацій. Збагачення асоціативного досвіду особистості сприяє формуванню асоціативного середовища, яке культивує особистісне начало й корегує соціальну поведінку студента. По-п'яте, мистецтво формує естетично-ціннісні орієнтації, що впливають на процес соціалізації студентів.

7. У ході дослідження визначено критерії соціалізованості майбутнього педагога, які є системою ключових актуальних відношень, що перебувають у певній ієрархічній залежності, а саме: гуманістичне ставлення до дитини; відповідальне ставлення до роботи; ставлення до себе (гідність особистісного „я” педагога); ставлення до колег (професійна солідарність); ставлення до суспільства (громадянська позиція); ставлення до життя як такого (повага до життя). Виділено також показники соціалізованості студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у діагностичному, процесуально-операційному й змістовному аспектах стосовно трьох основних форм прояву соціалізації – емоційно-ціннісної, когнітивної й практично-діяльнісної.

Результати констатуючого експерименту, який проводився з урахуванням розроблених критеріїв та показників, засвідчили, що в більшості студентів мистецько-педагогічних спеціальностей рівень соціалізованості є низьким і середнім. Це пов'язано насамперед з недоліками в організації позанавчальної діяльності, яка не враховує контекст, завдання, специфіку й очікуваний результат процесу соціалізації майбутніх спеціалістів цього профілю, обумовлений завданнями професійної підготовки.

8. Виходячи з визначених теоретичних позицій та стану масової практики, ми визначили й обґрунтували педагогічні умови ефективної організації процесу соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності: взаємозв'язок навчальної й виховної діяльності в процесі соціалізації; відповідність позиції особистості системі педагогічних впливів; спрямованість процесу соціалізації на самореалізацію особистості студента під час позанавчальної діяльності; позитивне, зацікавлене ставлення студентів до змісту позанавчальної діяльності; системність і професійна спрямованість процесу соціалізації в позанавчальний час. Спроектовано відповідну модель упровадження педагогічних умов у практику соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності.

9. Формуючий експеримент підтвердив положення гіпотези й ефективність запропонованої моделі, яка забезпечила достатній розвиток у студентів мистецько-педагогічних спеціальностей емоційно-ціннісних, когнітивних, практично-діяльнісних якостей, що є показниками рівня соціалізованості майбутніх фахівців. Кількісно-якісний аналіз динаміки цих показників засвідчив, що саме позанавчальна діяльність є провідною формою організації соціально контрольованого процесу соціалізації, який оптимально впливає на підготовку майбутніх фахівців мистецько-педагогічного профілю.

Проведене дослідження не претендує на остаточне розв'язання проблеми соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності. На нашу думку є потреба в розробці загальних критеріїв соціалізації студентів незалежно від специфіки ВНЗ. Потребують подальшого більш детального вивчення окремі напрямки соціалізації студентів, питання, пов'язані з розвитком соціальної активності студентства в нових соціально-економічних умовах.

Основні положення дисертації викладені в таких публікаціях автора:

1. **Овчаренко Г.Е.** Зміст і форми соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності // Освіта Донбасу. – 2004. – № 5-6. – С. 82-88.
2. **Овчаренко Г.Е.** Педагогічні умови підготовки майбутнього фахівця мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія „Педагогіка. Соціальна робота”. – 2004. – № 7. – С. 124-127.
3. **Овчаренко Г.Е.** Особливості використання мистецтва в процесі соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей // Вересень. Спецвипуск. – 2004. – Квітень. – С. 114-118.
4. **Овчаренко Г.Е.** Позанавчальна діяльність як чинник соціалізації студентської молоді // Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка: Пед. науки. – 2004. – № 1 (69). – С. 190 – 197.
5. **Овчаренко Г.Е.** Особистість як суб'єкт соціалізації // Вісн. Луган. держ. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка: Пед. науки. – 2003. – № 7 (63). – С. 154-158.

6. **Овчаренко Г.Е.** Особливості позанавчальної діяльності студентів художньо-педагогічних спеціальностей у контексті соціалізації // Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. “Динаміка наукових досліджень `2004”. Том 26 „Педагогіка”. – Дніпропетровськ, 2004. – С. 23-24.
7. **Овчаренко Г.Е.** Роль мистецтва в процесі соціалізації студентської молоді // Матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. “Наука і освіта 2004”. Том 38. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. – С. 29-31.

Овчаренко Г.Е. Педагогічні умови соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка. Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка, Луганськ, 2005.

У дисертації визначено сутність та особливості процесу соціалізації студентської молоді, схарактеризовано специфіку позанавчальної діяльності у ВНЗ та виявлено соціалізаційні можливості мистецтва як провідного чинника соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей.

Обґрунтовано критерії та показники, кількісно й якісно проаналізовано рівні соціалізованості студентів мистецько-педагогічних спеціальностей. Визначені педагогічні умови, розроблена та експериментально перевірена модель їх упровадження в практику соціалізації майбутніх фахівців цього профілю в позанавчальній діяльності. Результати проведеного експерименту підтвердили положення гіпотези й ефективність запропонованої моделі.

Ключові слова: соціалізація, особистість, позанавчальна діяльність, мистецтво, студенти мистецько-педагогічних спеціальностей, педагогічні умови соціалізації.

Овчаренко А.Э. Педагогические условия социализации студентов художественно-педагогических специальностей во внеучебной деятельности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.05 – социальная педагогика. Луганский национальный педагогический университет имени Тараса Шевченко, Луганск, 2005.

В диссертации определена сущность, выявлены особенности социализации студенческой молодежи. Социализация рассматривается как процесс усвоения личностью определенной системы социальных норм, знаний, ценностей, моделей поведения, которые позволяют ей функционировать как полноправному члену общества. Она осуществляется как под влиянием социально контролируемых, так и стихийных факторов, а ее результатом выступает, гармонизация взаимоотношений между человеком и обществом. Установлено, что социализация, с одной стороны, обеспечивает усвоение и передачу существующего социального опыта, с другой – совершенствует, развивает имеющиеся и создает новые социальные нормы и ценности.

Особенности социализации студенческой молодежи связаны со спецификой данной социально-демографической группы и проявляются в стадиальности.

Даны сущностные характеристики внеучебной деятельности, показаны социализационные возможности искусства как главного фактора социализации студентов художественно-педагогических специальностей. Внеучебная деятельность является особой формой организации свободного времени, отличается вненормативностью и индивидуальным характером, создает условия для саморазвития, социальной самоидентификации личности, для реализации ею собственных природных задатков и способностей. В ходе исследования установлено, что внеучебная деятельность студентов в высших учебных заведениях особенно по своим целям и задачам, мотивации, содержанию, формам и методам, результатам.

Главным и системообразующим направлением внеучебной деятельности студентов художественно-педагогических специальностей является художественно-эстетическая деятельность, придающая социализационному процессу профессиональную направленность и превращающая искусство в основной фактор социализации будущих специалистов. Социализационный потенциал искусства проявляется в том, что оно является эффективной формой моделирования человеческого поведения, имеет деятельностный характер, комплексно и гармонически влияет на личность, выступает как особая форма общения. Творческая деятельность в сфере искусства актуализирует личностно значимые качества студента, способствует формированию ценностных ориентаций, которые влияют на процесс социализации.

Определены критерии социализованности будущего педагога, которые являются системой ключевых актуальных отношений, а именно: гуманистическое отношение к ребенку, ответственное отношение к работе, достоинство педагога (отношение к себе), профессиональная солидарность, гражданская позиция, уважение к жизни. Представлены также внешние показатели социализованности студентов художественно-педагогических специальностей в диагностическом, процессуально-операционном и содержательном аспектах в трех формах проявления социализации – эмоционально-ценностной, когнитивной и практически-деятельностной.

Анализ массовой практики социализации студентов художественно-педагогических специальностей, результаты констатирующего эксперимента, который проводился с учетом выделенных критериев и показателей, свидетельствуют о превалировании низкого и среднего уровня социализованности. Это обусловлено недостатками в организации внеучебной деятельности, которая не учитывает контекст, задачи, специфику и ожидаемый результат социализации специалистов данного профиля.

В процессе исследования обоснованы педагогические условия социализации студентов художественно-педагогических специальностей во внеучебной деятельности, создана и экспериментально проверена модель их внедрения в практику социализации. Проведенный формирующий эксперимент и результаты диссертационной работы подтвердили правильность

сформулированной гипотезы и эффективность разработанной модели. Количественный и качественный анализ данных показателей свидетельствует о том, что именно внеучебная деятельность является главной формой организации социально контролируемого процесса социализации, который наиболее оптимально влияет на подготовку будущих учителей художественно-педагогических специальностей, создает благоприятные условия для самореализации и саморазвития личности.

Ключевые слова: социализация, личность, внеучебная деятельность, искусство, студенты художественно-педагогических специальностей, педагогические условия социализации.

Anna Ovcharenko. Pedagogical conditions of students socialization of artistically-pedagogical majors during the out studying activity. – Manuscript.

Dissertation on competition of scientific degree of candidate of pedagogical sciences on speciality 13.00.05. – „Social pedagogics”. Lugansk Taras Shevchenko national pedagogical university, Lugansk, 2005.

In the dissertation the essence and the particular features of the process of socialization of students is defined, the specific nature of out studying activity in higher educational establishment is characterized, the social opportunities of art as main factor of the socialization of students of artistically-pedagogical majors are revealed. The criteria and indicators are substantiated, the levels of the socializations of students of artistically-pedagogical majors are analyzed by quantity and quality. The pedagogical conditions are determined, the model of their adoption in the practice of socialization of future specialists of this profile in the out studying activity is developed and experimentally tested.

The results of the hold experiment confirm the thesis of hypothesis and the efficiency of the proposed model.

Key words: socialization, personality, out studying activity, art, students of artistically-pedagogical majors, pedagogical conditions of socialization.